

da sunt. Unum est, quod fuerint superbi, arrogantes, ambitiosi, amantes honorum ac titulorum. Sic faciunt nostri adversarii. Superbi ac arrogantes sunt, quia contemnunt antiquos Patres, et suam sententiam ac judicium ipsis preferunt. Amantes sunt titulorum, quia volunt vocari evangelici, orthodoxi, reformati, à Deo docti. Alterum est, quod ad opinionem sanctitatis aucupandam soliti sint legem Dei scribere in membranis, et affigere fronti, brachiis et parietibus, nec aliud insonare, quam legem et Prophetas. Sic etiam nostri adversarii nihil aliud in ore habent, quam *Verbum Dei*. Ubiq[ue] in templis, in hospitiis, in parietibus affigunt hanc sententiam: *Verbum Domini manet in aeternum.*

QUÆSTIO X.

Esseni unde dicti, et quæ sint illorum dogmata et instituta?

1. Unde dicti sint esseni (quos alii vocant esseos, alii hessæos, alii hasidæos vel asidæos) non satis constat. Serarius libro 3 Trihæresii cap. 1 adfert varias conjecturas et opiniones. Non est res tanti momenti, ut magnopere laborandum sit. Quisque sequatur opinionem quam velit.

2. Quæ autem fuerint eorum dogmata et instituta, paucis explicandum est ex Josepho et Serario. Præcipua fuerunt hæc: 1. Abhorrebant à voluptate, et vivebant cœlibes: 2. Habebant bona communia more religiosorum: 3. Non utebantur famulis, sed ipsi sibi ministrabant: 4. In victu sectabantur austritatem: 5. Albis utebantur vestibus: 6. In qualibet urbe erant multi simul: 7. Maxima apud eos hospitalitas: 8. Sine viatico faciebant iter, quia ubique ferè inveniebant sue sortis homines, à quibus gratuitò habebant hospitium: 9. Peculiaris ratione dediti erant pietati: 10. Manè ante solis ortum nihil profani loquebantur, sed precibus ac orationibus erant intenti: 11. Post preces quisque conferebat se ad suos labores: 12. Deinde iterum in unum collecti, et lineis velaminibus præcincti, frigida aqua se lavabant et purificabant: 13. Post hanc lotionem ibant modestè ad coena-

cum, ubi Sacerdos ante et post cibum, orabat, reliquis astantibus: 14. Finito prandio, redibant ad consuetos labores: 15. Quibus finitis, eo ritu cœnabant, quo anteà pransi erant: 16. Servabant accuratè silentium: 17. Nihil ferè agebant, nisi ex curatorum suorum imperio: 18. Sine curatorum facultate nihil consanguineis poterant dare: 19. Novitios quadriennio probabant: 20. Accuratè servabant sabbathum: 21. Credebant animarum immortalitatem: 22. Aliqui inter illos futura prædictabant. Hæc omnia fusè proseguitur Serarius ex Josepho Flavio, qui etiam affirmat multos essenorum ad fidem christianam fuisse conversos.

CAPUT XI.

DE JUDICE CONTROVERSIARUM IN VETERI TESTAMENTO.

1. Quæritur: 1. An Pontifex in veteri Testamento fuerit judex controversiarum. 2. An Pontifex in dirimendis controversiis fuerit infallibilis judex, ita ut non potuerit errare. 3. An etiam in novo Testamento sit aliquis judex infallibilis, et quis ille sit.

QUÆSTIO I.

An Pontifex in veteri Testamento fuerit judex controversiarum?

1. Respondeo: Certum est fuisse. Hoc testatur Josephus lib. 2 contra Apionem, cum ait: «Pontifex ante alios Sacerdotes Deo sacrificat, leges custodit, dijudicat controversias, convictos delicti punit: cui qui non obedit, is penas luit tanquam in Deum impius.»

2. Et manifestè colligitur ex illo Deuter. xvii, 8: «Si difficultè et ambiguum apud te judicium esse perspexit, inter sanguinem et sanguinem, causam et causam, lepram et lepram: et judicium intra portas videris verba variari; surge, et ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus. Veniesque ad Sacerdotes Levitici

generis , et ad judicem , qui fuerit illo tempore , quæ
resque ab eis , quia indicabunt tibi judicii veritatem .
Et facies , quodcumque dixerint qui præsunt loco , quem
elegerit Dominus , et docuerint te juxta legem ejus , se-
querisque sententiam eorum . Non declinabis ad dexte-
ram neque ad sinistram . Qui autem superbierit , nolens
obedire Sacerdotis imperio , qui eo tempore ministrat
«Domino Deo tuo , et decreto judicis , morietur homo ille .»

3. Circa hunc locum aliqua notanda sunt : Primum est ,
quod variae fuerint controversiae in populo judæorum .
Hic quidem duas speciem recensentur : Una de sanguine , altera de lepra . Alibi tamen summatim insinuantur
quatuor genera , ut 2 Paralip . xix , 20 : « Ubi cumque
«quæstio est de lege , de mandato , de cæserniis , de jus-
«tificationibus . » Nam aliquæ , ut ibi interpretatur Lyra-
nus , oriebantur ex lege Decalogi , aliæ ex mandatis morali-
bus , quæ sunt extra legem Decalogi , aliæ ex præcep-
tis cæterialibus ad divinum cultum spectantibus , aliæ
denique ex præceptis judicialibus , quæ ad externam pa-
cem et justitiam conservandam erant accomodata .

4. Alterum est , quod in singulis civitatibus constituti
fuerint inferiores judices , qui ex officio debebant hujius-
modi controversias dirimere , ut habetur Deut . xvi , 18 :
«Judices et magistros constituës in omnibus portis tuis ,
«quas Dominus Deus dederit tibi , per singulas tribus
«tuas , ut judicent populum justo judicio , nec in alteram
«partem declinet . » Et 2 Paralip . xix , 5 : «Constituit
«judices terræ in cunctis civitatibus Iuda munitis per
«singula loca . »

5. Tertium est quod quando inferiores judices non po-
terant inter se convenire ; nec controversias ad se dela-
tas , propter peculiarem aliquam difficultatem , dirimere ;
necesse fuerit confugere Jerosolymam ad superiores ju-
dices , quibus tanquam supremus judex præsidebat Pon-
tifex : et illius sententia sub pena mortis oportebat ac-
quiescere . Hoc patet ex verbis paulè ante citatis : *Si dif-
ficile et ambiguum apud te (id est , in civitate tua , in qua
habitatis) judicium esse perspiceris , etc.*

6. Hinc colligimus duplex apud iudeos fuisse tribunal
et concilium : Unum majus , alterum minus . Inter ea fuit

multiplex discrimen . Primò quia majus erat tantum in
Jerusalem : minus in singulis civitatibus . Secundò in
majori dijudicabantur majores controversias , in minori
faciliores . Tertiò in majori præsidebat Pontifex : non item
in minori . Quartò à minori licebat appellare ad majus ;
non contrà à majori ad minus . Quintò in majori erant
septuaginta personæ , præter Pontificem : in minori viginti
tres . Sextò majus vocabatur Sanidrin , vel Synedrion ,
vel concilium Seniorum : minus non item . De majori sæ-
pè fit mentio in Evangelio , ut Marci xiv , 55 , et Luc .
ix , 22 , et Actor . iv , 5 . Videantur Interpretæ .

7. Utrumque concilium habuit suam originem sub
Mose . Et minus quidem institutum est ex concilio Jetro:
majus vero ex mandato Dei . Occasio minoris instituendi
describitur Exod . xviii , 13 his verbis : « Altera autem
«die sedit Moyses , ut judicaret populum , qui assistebat
«Moysi à manè usque ad vesperam . Quod cum vidisset
«cognatus ejus ait : Quid est hoc , quod facis in plebe ?
«cur solus sedes , et omnis populus præstolatur de manè
«usque ad vesperam ? Cui respondit Moyses : Venit ad
«me populus , quærens sententiam Dei . Cumque accide-
«rit eis aliqua disceptatio , veniunt ad me , ut judicem
«inter eos , et ostendam præcepta Dei , et leges . At ille:
«non bonam , inquit , rem facis : stulto labore consumé-
«ris , et tu , et populus iste qui tecum est . Ultrà vires
«tuas est negotium : solus illud non poteris sustinere ; sed
«audi verba mea , atque consilia , et erit Deus tecum .
«Provide de omni plebe viros potentes , et timentes Deum ,
«in quibus sit veritas , et qui oderint avaritiam : et con-
«stitue ex eis tribunos , et centuriones , et quinquagenari-
«rios , et decanos , qui judicent populum omni tempore .
«Quidquid autem majus fuerit , referant ad te : et ipsi
«minora tantummodo judicent ; leviusque sit tibi , par-
«titio in alios onere . Quibus auditis , Moyses fecit omnia ,
«que ille suggererat . Et electis viris strenuis de cuncto
«Israel ; constituit eos principes populi , tribunos , et cen-
«turiones , et quinquagenarios , et decanos , qui judica-
«bant plebem omni tempore : Quidquid autem gravius
«erat , referebant ad eum , facilitiora tantummodo judi-
«cantes . »

8. De majoris concilii institutione sic legimus Num. xi, 16: «Et dixit Dominus ad Moysen: Congrega mihi septuaginta viros de senibus Israel, quos tu nosti, quod senes populi sint ac magistri: et duces eos ad ostium Tabernaculi fœderis, faciesque ibi stare tecum, ut descendam, et loquar tibi: et auferam de spiritu tuo, tradamque eis, ut sustentent tecum onus populi, et non tu solus graveris.» Et infrà vers. 24: «Venit ergo Moyses, et narravit populo verba Domini, congregans septuaginta viros de senibus Israel, quos stare fecit circa Tabernaculum. Descenditque Dominus per nubem, et locutus est ad eum, auferens de spiritu, qui erat in Moyse, et dans septuaginta viris. Cumque requievisset in eis spiritus, prophetaverunt, nec ultra cessaverunt.

9. Porrò cum utrumque concilium progressu temporis penè collapsum esset; iterum restitutum et renovatum fuit à Josaphat rege Juda, ut habetur 2 Paralipomenon xix, 4 bis verbis: «Habitavit ergo Josaphat in Ierusalem, rursumque egressus est ad populum de Bersabee usque ad montem Ephraim, et revocavit eos ad Dominum Deum patrum suorum. Constituitque judices terræ in cunctis civitatibus Juda munitis per singula loca. Et præcipiens judicibus, videte, ait, quid faciat: non enim hominis exerecetis judicium, sed Domini. «Et quodcumque judicaveritis, in vos redundabit.» Hæc omnia intelliguntur de minori concilio. Jam sequitur de majori. «In Ierusalem quoque constituit Levitas et Sacerdotes, et principes familiarum ex Israel, ut judicium et causam Domini judicarent habitatoribus ejus. Præcepitque eis dicens: Sic agetis in timore Domini fideliter et corde perfecto. Omnem causam, quæ venerit ad vos fratrum vestrorum, qui habitant in urbibus suis, inter cognationem et cognitionem, ubicumque quæstio est de lege, de mandato, de cæremoniis, de justificationibus, ostendite eis: ut non peccent in Dominum, et ne veniat ira super vos et super fratres vestros. Amarias autem Sacerdos et Pontifex vester, in his quæ ad Deum pertinent, præsidebit. Porrò Zabadias filius Ismael, qui est dux in domo Juda, super ea opera erit, quæ ad regis

«officium pertinent.» Ubi vides Pontificem fuisse præisdem, seu caput concilii Seniorum.

10. Igitur, ut verbo repetam, quæ dicta sunt, sub Moyse in deserto res ita gesta est. Primò solus Moyses (qui erat Pontifex extraordinarius) judicabat omnes omnino controversias, quæ in populo oriebantur. Deinde, ut hoc onere non nihil sublevaretur, additi sunt illi tribuni, centuriones, quinquagenarii, et decani, qui minores causas judicarent, et graviores ad illum remitterent. Denique ad majus solatium septuaginta seniores electi sunt, qui etiam in causis gravioribus illi assisterent. Post mortem Moysis, cum jam filii Israel venissent in terram promissionis, duplex tribunal ac judicium constitutum est: unum Jerosolymis pro causis difficilioribus: alterum in singulis civitatibus pro facilioribus. Hoc posterius respondebat concilio tribunorum ac decanorum: illud priùs concilio septuaginta seniorum.

11. Hic addi potest, aliter in deserto sub Moyse, aliter in terra promissionis sub aliis pontificibus actum esse. Et quidem dupli discrimine: altero ex parte Pontificis, altero ex parte concilii Seniorum. Nam Pontifex post ingressum in terram promissionis, non dirimebat controversias, nisi ex lege scripta. At Moyses, præsertim antequam lex integrè scripta esset, multas dirimebat ex viva Dei voce et oraculo. Cujusmodi sunt illæ tres: Prima, quid faciendum esset cum iis, qui propter immunditiam legalem non poterant cum aliis celebrare Pascha: (Num. ix, 6.) Secunda, qua pœna deberet affici, qui inventus erat colligere ligna in die sabbathi: (Num. xv, 32.) Tertia, an filia Salphaad possent habere hæreditatem inter cognatos patris sui: (Num. xxvii, 1.) De his controversiis nihil tunc erat scriptum in lege. Igitur Moyses viva voce consuluit Deum, et accepto responso, voluntatem Dei executus est. At tunc primum hæc omnia in legem scriptam relata sunt.

12. Ex parte concilii Seniorum hoc erat discriminem: septuaginta seniores, qui à Moyse electi sunt, acceperunt spiritum prophetiae in ipsa electione (Num. xi, 23.) De aliis, qui posteā in illorum locum per intervalla temporis subrogati sunt, non constat accepisse. Hoc autem

credibile est singulari Dei assistentia usos esse, quoties de rebus difficilioribus consultandum esset: et maximè hanc assistentiam Pontifici, qui omnibus præsidebat, speciatim concessam fuisse, quando supremi judicis officio in ferenda sententia fungebatur. De qua re dicam aliquid paulò post.

13. Dices: Hæc omnia procedunt de controversiis legalibus, in quibus Pontifex erat supremus judex, ut benè probatum est, non autem de controversiis fidei, in quibus sola Scriptura erat judex. Respondeo: Hoc sine fundamento dicitur; nam omnes controversiæ, sive essent de fide, sive de aliis rebus vocabantur legales, duplice de causa. Primò, quia oriebantur ex ipsa lege, non satis benè intellecta. Secundò, quia per veram legis interpretationem erant dirimendæ: (Deuteron. xvii, 10.) Omnes porrò sine ulla exceptione pertinebant ad Pontificem, tamquam ad supremum judicem, etiam illæ, quæ erant de fide et religione. Hoc manifestè constat ex illis verbis paulò ante citatis: *Amarias Pontifex vester in his, quæ ad Deum pertinent, præsidebit.* At controversiæ de fide et religione, maximè ad Deum pertinent: ergo Pontifex in illis controversiis præsidebat. Quid autem est præsidere in controversiis nisi judicem agere? Item ex verbis præcedentibus: *Ubi cumque quæstio est de lege, de mandato, de cæremoniis, de justificationibus.* Omnes hæc quæstiones deferebantur ad Pontificem. Et præter has non erant ullæ aliae, ergo nulla erat exempta à jurisdictione Pontificis.

14. Et confirmatur exemplo. Nam inter controversias fidei (de quibus maximè nunc agimus) erat una præcipua de Messia. At hæc ipsa, quando dubitatum fuit tempore Herodis, an Messias jam natus esset, delata fuit ad concilium Sacerdotum, in quo Pontifex præsidebat, ut patet ex Evangelio Matthæi 11, 3: «Audiens autem Hærodes rex turbatus est, et omnis Jerosolyma cum illo. «Et congregans omnes principes Sacerdotum, et scribas populi, sciscitabatur ab eis, ubi Christus nasceretur. «At illi dixerunt in Bethlehem Iuda. Sic enim scriptum est per Prophetam: *Et tu Bethlehem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda: ex te enim*

«exiet Dux, qui regat populum meum Israel.» Ubi tria notanda sunt: Primò, quod rex Herodes, et totus hebreorum populus dubitaverit de loco, in quo Messias esset nasciturus. Secundò, quod hanc dubitationem non ausi fuerint ipsi per se discutere, sed detulerint illam ad ordinarium concilium Sacerdotum. Tertiò, quod Sacerdotes, ut satisfaccerent officio suo, dissolverint hanc dubitationem ex Scriptura, tamquam ex norma et regula, cui se conformabant.

QUÆSTIO II.

An Pontifex fuerit infallibilis judex?

1. Aliqui ex lutheranis concedunt quidem fuisse judicem controversiarum, sed negant fuisse infallibilem; quod nos affirmamus. Et tripliciter probari potest. Primò ex discrimine, quod erat inter summum Pontificem, et alios inferiores judices. Nam quando oriebatur aliqua controversia difficilior, in cuius decisione inferiores judices vel dissentiebant, vel veritatem attingere non poterant, volebat Deus, ut partes litigantes deferrent eam ad Pontificem in superiori concilio præsidentem, cum hac promissione, quod ab eo accepturi essent judicij veritatem: (Deuteronom. xvii, 9.) At si Pontifex in tali casu fuisse fallibilis, non accepissent ab eo judicij veritatem, nec promissio Dei fuisse impleta; ergo dicendum est in tali casu falli non posse.

2. Secundò ex mandato Dei. Nam Deus sub pena mortis mandabat omnibus, ut acquiescerent sententia Pontificis: (Deuter. xviii, 12.) At certum est non mandasse, ut acquiescerent sententia falsæ, præsertim in negotio fidei ac religionis; ergo certum est sententiam Pontificis præsertim in negotio fidei ac religionis non potuisse esse falsam, sed ex peculiari Dei assistentia infallibilem.

3. Tertiò ex parte litigantium. Nam si Pontifex, quando publicè in concilio pronunciabat sententiam, potuisset falli, vel a legitimo Scripturae sensu aberrare, nunquam litigantes, qui illum consulebant, fuissent securi. Cur

ergo sub pena capitis tenebantur sequi illius decisionem? Cur altera pars cum tanto onere debebat subjacere sententiae contra se latæ, quam poterat suspicari falsam et iniquam esse? Denique cur totus populus in negotio religionis jubebatur id sequi, quod Pontifex judicabat sequi oportere, si Pontifex errare poterat?

4. Objiciunt lutherani Pontificem etiam cum toto concilio sœpè errasse in negotio religionis, idque probant variis exemplis. Primo, qui Aaron Pontifex fuit auctor idolatriæ, quando proposuit populo vitulum adorandum: (Exodi xxxii, 4.) Secundo, quando Urias contra legem Dei exstruxit novum altare in templo ad formam altaris Damasceni, et in eo sacrificia obtulit: (4 Reg. xvi, 10.) Tertio, quando tempore Isaiae omnes speculatores populi erant cæci; (Isaiae lxvi, 10.) Quartio, quia tempore Jeremiæ, « à Propheta usque ad Sacerdotem omnes loquebantur mendacium; » (Jerem. vi, 13.) Quinto, quando idem Jeremias, propter verbum Domini, publico decreto omnium Sacerdotum et Prophetarum fuit condemnatus ad mortem: (Jerem. xxvi, 11.) Sexto, quando Christus à Pontificibus, scribis et senioribus populi in publico concilio morti adjudicatus est.

5. Respondeo: Frustra haec objiciuntur. Primo, quia Aaron nec erat Pontifex, quando vitulum ex auro conflavit, nec fuit auctor idolatriæ. Nihil ergo juvat lutheranos hoc exemplum. Quod autem non fuerit Pontifex, certum est. Nam à Moysi consecratus est in Pontificem anno secundo egressionis ex Ægypto, prima die mensis primi, quando Tabernaculum fuit erectum: (Exod. xi, 29.) At vitulus jam anteà consitus erat, cum adhuc Moyses erat in monte Sinai cum Deo, et acceptis ab eo tabulis lapideis, jubebatur construere Tabernaculum per Beseleel filium Uri: (Exod. xxxi, 32.) Similiter, quod populus fuerit auctor idolatriæ, non autem Aaron, disserit habetur Exod. xxxii, 1: «Videns populus, quod moram faceret descendendi de monte Moyses, congregatus adversus Aaron, dixit: Surge, fac nobis deos, qui nos præcedant.»

6. Secundo Urias non erravit, tamquam judex et præses concilii in dirimendis controversiis legalibus; sed

extra concilium erravit in facto, volens satisfacere mandato regis Achaz, quod non negamus. Itaque nec hoc exemplum ad rem facit. Non enim est quæstio inter nos, an Pontifex nulla in re potuerit errare, aut peccare: potuit certè in multis, non minus, quam alii. Sed quæstio est, an in sententia publicè ferenda circa controversias legales potuerit errare, vel falsam sententiam dicere: non potuit. Nec Urias hoc modo erravit.

7. Tertiò Isaías per speculatores, quos ait cæcos esse, non intelligit Pontifices sui temporis, sed sribas et pharisæos, qui erant futuri tempore Apostolorum, quando Jerusalem erat vastanda à romanis sub Vespasiano imperatore, ut interpretatur sanctus Hieronymus. Et patet ex ipso contextu, qui sic habet: «Ait Dominus Deus, qui «congregat dispersos Israel: adhuc congregabo ad eum «congregatos ejus. Omnes bestia agri venite ad devorandum, universæ bestiæ saltus. Speculatores ejus cæci omnes, nescierunt universi: canes muti, non valentes latrare.» Sensus est: Ait Dominus Deus: Ego post captivitatem babylonicam, in qua disperguntur iudæi, iterum congregabo illos in Jerusalem, quod contigit sub Cyro persarum rege: (Ezdræ i.) Deinde etiam gentiles eis aggregabo, quod factum est tempore Christi et Apostolorum, quando gentiles ad lucem Evangelii vocati sunt, et ex utroque populo coaluit una Ecclesia. Postea dicam romanis, qui propter infidelitatem vocantur bestiæ agri, *venite ad devorandum*, id est, ad devastandam et evertendam civitatem Jerusalem. Sed ob quam causam? Quia speculatores ejus, sribæ et pharisæi, merebuntur hanc pœnam, duplii titulo: Primò propter suam cæcitatem et incredulitatem. Nam neque ipsi volent Christum agnoscere pro Messia; neque permisso sunt, ut iudæi in eum credant. Et sic utrique propter incredulitatem digni erunt qui puniantur. Unde Christus Matth. xv, 14: «Cæci sunt, et «duces cæcorum:» et cap. xxiii, 13: «Væ vobis scribæ et pharisæi hypocritæ, quia clauditis regnum cœlorum «ante homines. Vos enim non intratis, nec introeuntes «sinitis intrare.» Secundo, quia erant canes muti, non valentes latrare, id est, ignavi pastores, non defendentes gregem sibi concretum, nec vitia subditorum re-

prehendentes. Ex hac interpretatione, quæ textui, et Hieronymo conformis, nihil potest colligi, quod sit contra nos. Nam nostra assertio est Pontificem in veteri Testamento non potuisse errare in definiendis legalibus controversiis, quæ ad ipsum in concilio deferebant. Hæc autem non evertitur per hoc, quod pharisæi tempore Apostolorum fuerint cæci et increduli in Christum.

8. Quartò, nec dictum Jeremiæ, quod lutherani objiciunt, ipsis patrocinatur. Non enim intelligendum est de errore, vel mendacio Pontificis in decisione controversiarum legalium; sed de dolo seu mendacio Sacerdotum et Prophetarum in prædictione futurorum. Cum enim Jeremias, et alii Prophetæ à Deo missi prædicerent fore, ut populus propter scelera sua puniretur, et in captivitatem duceretur; Sacerdotes et pseudoprophetæ blandiebantur populo, et omnia prospera vaticinabantur, et sic misere illum decipiebant. Hic sensus colligitur ex ipso textu. Nam Jeremiæ prædictio erat hæc: «Vir cum muliere capietur, senex cum pleno dierum. Et transibunt domus illorum ad alteros, agri et uxores pariter; quia extensam manum meam super habitantes terram, dicit Dominus. A minore quippe usque ad majorem omnes avaritiae student.» Quid porro Sacerdotes et pseudoprophetæ? sequitur: «A Prophetæ usque ad Sacerdotem cuncti faciunt dolum. Et curabant contritionem populi mei cum ignominia, dicentes: Pax, pax, et non erat pax.» Vel ut Septuaginta vertunt: «A Sacerdote et usque ad pseudoprophetam omnes fecerunt mendacium, et curabant contritionem populi mei, parvi pendentes et dicentes: «Pax, et ubi est pax?» quasi dicat: Quidquid ego aedifico, mali Sacerdotes et Prophetæ destrouunt. Ego reprehendo scelera populi, et prædico illi captivitatem; ut hac ratione illum permoveam ad dolorem et contritionem. Illi contra, dolo et mendacio decipiunt populum, promittendo prosperitatem et pacem; et sic conantur abstergere et curare contritionem, quam ex mea comminatione conceperat. Ex hoc sensu quid inferent adversarii? Vel nihil ex hoc: Sacerdotes et Prophetæ in veteri Testamento mentiebantur in prædictione futurorum: ergo Pontifex errabat in decisione controversiarum legalium. Illatio certè adversariis digna.

9. Quintò, quod objicitur Jeremiam publico decreto Sacerdotum et Prophetarum fuisse condemnatum ad mortem, non spectat ad presentem quæstionem. Primò, quia tametsi Sacerdotes et Prophetæ peccarint in hoc facto, non tamen errarunt in decisione alicujus controversiarum legalis, de quo errore hic disputamus; sed tantum in eo, quod dicerent falsam esse prædictionem Jeremiæ de imminente eversione Jerusalem, ut jam explicavi. Deinde non soli Sacerdotes et Prophetæ, sed etiam populus condemnavit illum ad mortem. Cum enim dixisset Jeremias ex persona et mandato Dei: «Dabo domum istam sicut Silo, et urbem hanc dabo in maledictionem cunctis gentibus terra;» mox sequitur: «Et audierunt Sacerdotes, et Prophetæ, et omnis populus Jeremiam loquentem verba hæc in domo Domini.» Et paulò post: «Apprehenderunt eum Sacerdotes, et Prophetæ, et omnis populus, dicens: Morte moriatur. Quare prophetavit in nomine Domini dicens: Sicut Silo erit domus hæc, et urbs ista desolabitur, ed quod non sit habitator?» Igitur sententia condemnationis non fuit legitimè et judicialeiter lata in concilio seu synedrio, in quo legales controversiarum decidebantur; sed in tumultuario concursu ac seditione vulgi, ut etiam à Hieronymo notatum est. Et hoc patet ex eventu. Nam principes Iuda, cum audissent tumultum populi et conspirationem factam contra Jeremiam, venerunt ad introitum templi, ubi seditio excitabatur, et liberarunt Jeremiam à sententia mortis: quod non facile fecissent, si sententia a summo Pontifice in concilio fuisse pronunciata. Inspiciatur textus.

10. Ad id denique quod assertur de Christo à Pontifice et senioribus morti adjudicato, facilis responso est. Fator, Caiphæm, qui tunc erat Pontifex, errasse cum concilio, nec amplius habuisse infallibilem Dei assistentiam, quia Synagoga jam ferè expirabat. Vide quæ dicta sunt de hoc puncto cap. 6, quæst. 2, num. 5 et seq.

QUÆSTIO III.

An etiam in novo Testamento sit aliquis judex controversiarum,
et quis?

1. Certum est aliquem esse. Quis ille sit, quæstio est. Lutherani et calvinistæ volunt Scripturam esse. Nos non Scripturam, sed Ecclesiam, seu Pontificem, qui est pastor et caput Ecclesiæ. Quod probavi sex argumentis in peculiari tractatu de judge controversiarum. Quæ breviter hic reponam.

2. Primum sumitur ex officio judicis, hoc modo: Qui est judex inter duos litigantes debet ita pronuntiare sententiam, ut uterque litigantium clarè intelligat, quemnam sit sententia judicis; et alter eorum fateatur illam pro se, alter contra se latam esse: alioqui, nisi id fiat, non cessabunt à lite, sed uterque suam causam prosequetur. At Scriptura non potest hoc præstare; ergo non potest esse jūdex controversiarum. Major per se clara est. Minor rem probo, quia lutherani et calvinistæ multis jam annis litigant de his punctis: 1. De Baptismo parvolorum: 2. De reali præsentia Christi in Eucharistia: 3. De prædestinatione: 4. De persona Christi: 5. De exorcismo: 6. De numero et canone librorum Scripturæ. Et tamen Scriptura, quam volunt esse judicem, non potest dirimere aut finire has ipsas controversias. Neo hactenùs auditum est, ita pronunciasse sententiam, ut vel lutherani, vel calvinistæ fassi sint contra se pronunciataim esse. Hoc constat ex eventu. Nam utrique pergunt in studio et ardore litigandi, quod sine dubio non facerent, si potarent sententiam clarè semel esse latam. Tunc enim, vel ultrò cessarent à suscepta contentione, et sententiæ acquiescerent; vel certè, si existimarent injustè secum actum esse, ad alium judicem provocarent. Neutrum fit.

3. Secundum argumentum sumitur ex parte Scripturæ, in qua duo spectanda sunt, littera et sensus: sicut in homine corpus et anima. De illis, ut aliqui interpretantur, locutus est Apostolus 2 Cor. iii, 6, cum ait: «Littera occidit, spiritus autem vivificat,» q. d.: Si se-

quaris verum Scripturæ sensum, qui est quasi spiritus, et anima vivificans, proderit tibi ad salutem. Si autem, neglecto vero et legitimo sensu, hæreas tantum in externa littera, et contendas illum esse sensum, quem externa littera præsefert, sœpè errabis. Quam interpretationem sequitur Augustinus serm. de tempore.

4. Hoc posito, duo probanda sunt: Unum est, quod Scriptura, si litteram spectes, non possit esse judex controversiarum: alterum, quod neque si sensum spectes, possit esse illarum judex. Priorem partem sic probo: Ille non potest esse infallibilis judex controversiarum, qui ducit homines in errorem et hæresim: at Scriptura, si nudam illius litteram spectamus, ducit homines in errorem et hæresim: ergo non potest esse infallibilis judex controversiarum. Major per se nota est, quia propterea quærimus infallibilem judicem, ne erremus: ergo qui ducit nos in errorem, non est infallibilis judex. Minor patet ex Apostolo, quia Scriptura secundum litteram occidit, id est, in lapsum et errorem dicit.

5. Sic olim occidit judæos, qui omnia quæ in Moyse et Prophetis prædicta erant de Christo, intelligebant secundum externam litteram, et sensum interius latenter non percipiebant. Et hoc est, quod ait Apostolus 2 Cor. iii, 15: «Usque in hodiernum diem, cum legitur Moyses, «velamen positum est super cor eorum,» idest: Adhuc judæi non intelligunt Moysen, quem quotidie legunt, quia non penetrant internum ipsius sensum, sed externa littera contenti sunt. Vel clariùs: Non agnoscunt Christum, qui in Moyse sub externis cæremoniis ac sacrificiis, tamquam sub velamine occultatus est. Adhuc hærent in ipso velamine, et non considerant, quid sub illo lateat redditum. Quod etiam obiicit illis Christus: Joan. v, 39: «Scrutamini Scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam aeternam habere: Et illæ sunt quæ testimonium perhibent de me, et non vultis venire ad me, ut vitam habeatis.» q. d.: si vultis certo cognoscere me esse Messiam à Deo promissum, de quo Moyses et Prophetæ scripserunt, non tantum debetis legere Scripturas, quoad externam litteram, sed multo magis scrutari internum sensum et spiritum, qui sub externa littera, quasi sub

umbra aut figura delitescit. Hoc hactenū non fecistis. Tametsi enim persuasum vobis sit, in Scripturis sitam esse vitam aeternam, tamen nescitis in qua parte sita sit. Non est sita in externa littera, in externis cæremoniis et figuris, ut vos putatis, sed in spiritu, in sensu, in mysterio: ibi me querite, et invenietis.

6. Posteriorem sic probo: Scriptura, quoad verum et legitimū sensum, sæpè est obscura, et difficilis intellectu; ac proinde sæpè oritur controversia de vero et legitimo ipsius sensu. Omnis autem controversia requirit aliquem judicem. Debet ergo esse aliquis judex, qui definiat hunc esse legitimū sensum, illum non esse. At hic judex non potest esse ipsa Scriptura, de cuius mente et sententia controversia movetur; ergo aliquis alius distinctus à Scriptura.

7. Tertium argumentum sumitur ex parte controversialium. Multæ enim sunt controversialiæ circa fidem et religionem, quarum vel nulla fit mentio in Scriptura, vel certe non sufficiens ad hoc, ut Scriptura de illis sententiam ferre possit: ergo in iis dirimendis alius judex quærendus est. Eiusmodi autem controversialiæ sunt hæc: 1. An libri Tobiae, Judith, Sapientie, Ecclesiastici et Machabæorum sint canonici et divini, necne? 2. Quod sint Sacraenta novæ legis? 3. An exorcismus, et aliæ cæremoniæ in Ecclesia catholica usitatæ, possint adhiberi in Baptismo? 4. An baptizati ab hereticis sint rebaptizandi? 5. An baptismus una mersione conferri debeat? 6. An christiani loco sabbathi debeant colere diem dominicam? 7. An beata Maria mansrit virgo post partum? 8. An Petrus Apostolus fuerit Romanae Ecclesiæ episcopus? 9. An Symbolum fidei sit verè canonicum et Apostolicum? 10. An in veteri Testamento fuerit aliquod externum remedium profeminis contra peccatum originale?

8. Quartum sumitur ex usu et praxi observata tempore veteris Testamenti. Nam omnes controversialiæ legales, quæ erant majoris momenti, à summo Sacerdote seu Pontifice, tamquam à supremo in terris judice, non autem à Scriptura debebant dirimi ac definiri, ut supræ copiosè ostensum est.

9. Quinto ex usu et praxi novi Testamenti, ubi idem

hactenū servatum est. Nam tempore Apostolorum fuit orta controversia de circumcisione: An scilicet omnes christiani, qui tunc fidem Evangelii recipiebant, num possent salvari, nisi circumcidarentur et legalia servarent? Quæ controversia potissimum intelligebatur de gentilibus ad fidem conversis. Erat autem duplex de hac re sententia: Una quorundam, qui ex judæis facti erant christiani, qui dicebant gentiles per fidem Christi non posse salvari, nisi circumcidarentur, et cæremonias legis Mosaicæ observarent. Altera Pauli et Barnabæ, qui asserabant non opus esse circumcisione et observatione legalium: (Actuum xv, 2.) At quomodo decisæ et definitæ est hæc controversia? An ad solam Scripturam, tamquam ad communem judicem delata est? Nihil minus: sed potius ex consensu utriusque partis delecti sunt aliqui, qui Jerosolymam irent ad Apostolos, ut ipsi in solemani concilio de tota re cognoscerent, et definitivam sententiam pronunciarent. Quod et factum est. Nam ex una parte designati sunt Paulus et Barnabas, et ex altera alii, qui simul Jerosolymam profecti, Apostolos et seniores adierunt. Hi coacto concilio, et invocato Spiritu Sancto, responderunt his verbis: «Visum est Spiritui Sancto, et nobis, nihil ultra imponere vobis oneris, quam hæc necessaria: ut abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, et sanguine, et suffocato, et fornicatione.»

10. Post tempora Apostolorum aliæ, atque aliæ controversialiæ diversis locis, atque etatibus exortæ sunt, quas similiter à Pontifice romano, vel à Conciliis ab eo approbatis decisas ac diremptas esse notum est ex historiis Ecclesiasticis. Et qui illorum noluerunt acquiescere, pro hereticis habiti et damnati sunt. Hujus rei multa exempla adduxi in supradicto tractatu de judice controversialium.

11. Sextum sumitur ex analogia judicis controversialium civilium. Quod sic propono. Inter res fidei ac religionis ex una parte, et inter res civiles ac politicas ex altera, potest spectari multiplex analogia. 1. Sicut in politiciis ac civilibus sæpè oriuntur lites ac controversialiæ, quæ requirunt aliquem judicem, qui sententiam ferat inter partes litigantes; sic etiam sit in fide ac religione.

2. Sicut in controversiis civilibus distinguuntur hæc tria, judex, lex scripta, et consuetudo : sic etiam in controversiis fidei, hæc tria, judex, Scriptura utriusque Testamenti et traditio. 3. Sicut princeps vel magistratus secularis fungitur officio judicis in decisione controversiarum civilium; sic etiam princeps Ecclesia, vel synodus ecclesiastica fungitur officio judicis in decisione controversiarum fidei. 4. Sicut lex scripta est quasi norma quædam seu regula, quam sequitur judex secularis in decidendis controversiis civilibus; sic etiam Scriptura utriusque Testimenti est quasi norma quædam seu regula, quam sequitur judex ecclesiasticus in decidendis controversiis fidei. 5. Sicut sola lex scripta non est sufficiens et integra norma omnium controversiarum civilium, sed lex scripta et consuetudo simul : sic etiam sola Scriptura utriusque Testimenti non est sufficiens et integra norma omnium controversiarum fidei, sed Scriptura, et traditio simul. Hæc clara sunt: Objectiones vero alibi solutæ.

CAPUT XII.

DE INSTRUMENTIS DIVINI CULTUS.

1. Dixi hactenus de ministris Synagogæ, qui ad divinum cultum erant deputati: nunc dicendum est de instrumentis, quibus divinus cultus peragebatur. Deinde de ipso cultu, qui consistebat in sacrificiis, Sacramentis et observantiis legalibus. Et quidem instrumenta divini cultus erant hæc: 1. Tabernaculum: 2. Templum, quod successit in locum Tabernaculi: 3. Arca foederis, quæ prius fuit in Tabernaculo, postea in templo: 4. Propitiatorium, quod erat supra Arcam: 5. Candelabrum habens septem lucernas: 6. Mensa panum propositionis: 7. Altare thymiamatis: 8. Altare holocausti: 9. Vasa sacra: 10. Vestiæ sacerdotales: de quibus D. Thom. 1. 2. quæst. 102, art. 4. Et quidem de vestibus sacerdotalibus jam ante dictum est cap. 8, quæst. 5. De reliquis hinc di-

cendum. Addam aliquid de Synagogis et cathedris, in quibus Scriptura legebatur et explicabatur.

TABERNACULUM ET TEMPLUM.

2. Tabernaculum erat mobile et portable, quod per partes poterat dissolvi et comportari, quando movenda erant castra: (Exodi xxvi.) Templum vero à Salomone aedificatum erat fixum et immobile, de quo 3 Reg. vi et seq. Ratio duplex est: Una litteralis, altera mystica. Literalis est, quia iudei ab egressu ex Egypto usque ad tempus Salomonis non fuerunt quieti. Nam primò per 40 annos errarunt in deserto. Postea habuerunt perpetua bella cum vicinis gentibus in Palæstina. Itaque conveniens fuit, ut haberent Tabernaculum mobile, quod possent transferre de loco in locum, non autem fixum et immobile, ne à gentibus occuparetur. At tempore Salomonis, com essent in summa pace et quiete, poterant sine ullo periculo habere templum fixum et immobile, in quo Deo servirent. Mystica est, quia per Tabernaculum, quod erat mobile et mutabile, significabatur status vitæ præsentis, quæ similiter mutationibus obnoxia est. Per templum vero, quod erat fixum et stans, significabatur status futuræ vitæ, quæ est immutabilis. Unde etiam legimus, quod in aedificatione templi non sit auditus sonitus mallei vel securis: (3 Reg. vi, 7,) quia nec in futura vita erit ullus strepitus aut turbatio: (Apoc. xxi, 4.)

3. Quod ad structuram utriusque attinet. Tabernaculum erat longum triginta cubitis, latum decem, altum decem. Et divisum in duas partes, quarum una dicebatur *Sanctum*, habens viginti cubitos in longitudine: altera, *Sanctum Sanctorum*, habens decem cubitos. Itaque *Sanctum* erat quadrangulum, habens longitudinem viginti, et latitudinem decem cubitorum. Inter utrumque erat velum, quo *Sanctum* dividebatur à *Sancto Sanctorum*. Et quidem in *Sancto* erat candelabrum, mensa panum propositionis et altare thymiamatis. In *Sancto Sanctorum* Arca foederis cum propitiatorio. In *Sanctum* quotidie ingrediebantur Sacerdotes mane et vespere, tum ut adolerent thymiamata; tum etiam ut vespere accende-